

Toimitukset etsivät "hyviä tyyppejä"

Journalismi on ennen kaikkea teknistä käsityötä, jossa kysymys ei ole varsinaisesti mistään "uuden", ennalta tuntemattoman ja syvällisesti selvitetyn tiedon pohtimisesta ja luomisesta. Sitä vastoin osoitus journalistisesta ammattitaidosta on kyky käsitellä ja siteerata "vanhaa" tietoa: kuinka poimia mahdollisimman nopeasti mielenkiintoisia, yleisesti havaittavissa olevia yksityiskohtia lähiympäristöstä ja pukea ne yleisöä kosiskelemaan esitysmuotoon.

Tällaista toimintaa varten toimituksiin palkattavilta toimittajilta edellytetään erityistä "hyvätyyppisyyttä". Johtopäätökset perustuvat Jyväskylän yliopistossa toteutettuun tutkimukseen, joka käsiteli tohtoritason koulutuksen saaneiden työllistymistä yksityiselle pk-sektorille, toimitustyöhön. Mukana tutkimuksessa oli 75 erikokoista toimitusta.¹

Rekrytoidessaan alalle uutta työvoimaa suomalaiset toimitukset arvosavat ennen kaikkea juttunäytteillä todistettavissa olevaa journalistista työkokemusta ja kehityskykyä toimittajana. Kielitaidolla, toimittajakoulutuksella tai maisteritason akateemiselle koulutuksella on jossain määrin merkitystä, mutta täysin vähäpätöisiä palkkaamisperusteita ovat opinnäytteiden arvosanat, opiskelu tai työskentely ulkomailla, "työnantajauskollisuus" tai hakijan tutkijakoulutus (kuva 1). Muista etukäteen annetuista valintavaihtoehtoista täysin ilman pisteitä jäivät "sopiva" poliittinen kanta ja miessukupuoli.

Toimitusten esimiehet edellyttivät uusilta toimittajiltaan "hyvätyyppisyyttä". Tätä he kuvasivat toimittajan kursailemattomuudella, ripeydellä, laaja-alaisuudella, ennakkoluulottomuudella, fakkiumattomuudella, uteliaisuudella, haikailemattomuudella, dynaamisuudella ja uutisvainulla. Erityisesti sähköisten viestintävälineiden esimiehet puhuivat toimittajien tuotteistamisesta "radio- tai tv-persooniksi". Menestymisen journalistisissa tehtävissä nähtiin riippuvan nimenomaan toimittajan henkilökohtaisista ominaisuuksista muodollisen koulutuksen sijasta. Usein journalistiset kyvyt nähtiin synnyinlahjoiksi. Tähän viitattiin tutkimuksessa esimerkiksi kommentilla: "Toimittajaksi synnyttään, tohtoriksi opiskellaan". Toimituksissa ei juuri uskottu siihen, että tohtorit voisivat soveltaa yliopistomaail-

Rekrytointiin vaikuttava tekijä	Pisteet
1. Aikaisempi journalistinen työkokemus	66
2. Hakijan kehityskyky toimittajana	61
3. Hyvä kielitaito	34
4. Toimittajakoulutus	33
5. Akateeminen koulutus (maisteri tai vastaava)	28
6. Suositukset entisiltä työnantajilta	25
7. Hakijan "elämäkokemus"	20
Jokin muu	20
8. Hakijan kyky "myydä itsensä"	16
9. Aikaisemman työpaikan hyvä maine	13
10. Aikaisempi muu kuin journalistinen työkokemus	8
11. Henkilökohtaiset suhteet vastaajaan tai hänen alaisiinsa	5
12. Opinnäytteiden korkeat arvosanat	4
Opiskelu tai työskentely ulkomailla	4
13. Hakijan nuoruus	3
"Työnantajauskollisuus" (odotettavissa oleva työsuhteen kesto)	3
14. Naissukupuoli	2
Sen oppilaitoksen, jossa tutkinto on suoritettu, hyvä maine	2
15. Tutkijakoulutus (tohtorikoulutus)	1
Opinnäytteiden tai tutkimuksen aihealue	1

Kuva 1. Toimittajien rekrytointiin vaikuttavat tekijät

massa hankkimiaan taitoja ja valmiuksia toimitustyön käytäntöön.

Kahdella kolmesta tutkimuksessa mukana olleesta toimituksesta ei ollut ehdotonta vähimmäiskoulutuksellista rekrytointikriteeriä toimittajilleen. Nekin vastaajat, jotka esittivät jonkinasteisen kriteerin (esimerkiksi akateeminen loppututkinto), mainitsivat senkin useimmiten pelkästään suositeltavaksi.

Toimituksilta kysyttiin, oliko niillä suunnitelmia tohtorien palkkaamiseksi. Kolme neljästä vastasi "emme" tai "todennäköisesti emme". Rekrytointitarve oli suurimmillaan 6-7 -päiväisissä sanomalehdissä ja joissakin pienemmissä erikoistoimituksissa ja -välineissä. Rekrytoinnin motiivina voi siis olla pyrkimys lisätä syvällisyyttä ja tutkivuutta journalismissa (usein määrän ohella) tai erikoistua johonkin journalismin kapeampaan erikois-alueeseen, kuten tieteeseen tai talouselämään.

On yllättävää, että rekrytointihalukkuuteen ei juurikaan vaikuta pää-
töstä tekevän oma koulutustausta, ikä tai sukupuoli sen paremmin kuin toimituksen henkilöstömääräkään. Sitä vastoin toimitusten aiemmat kokemukset palkkalistoillaan olevista tohtoreista näyttävät lisäävän kiinnostusta tohtorien palkkaamiseksi varsinkin tilanteissa, joissa heitä ei ole tulossa jatkokoulutuksen kautta "oman talon sisältä".

Yksinäisiä nyhertäjiä

Tohtorien yleisiksi ongelmiksi toimituksissa nähtiin toimitustyössä tarvittavan laaja-alaisuuden puuttuminen, tohtorien heikoksi arvioitu kyky reagoida nopeasti toimitustyössä esiin nouseviin tilanteisiin ja vähäiseksi mielletty halukkuus yhteistyöhön toimituksen sisällä.

Yleisten käsitysten mukaan tohtorit olisivat yksinäisinä kammioissaan nyhertäviä ja pikkutarkkuuksiin kompastelevia, arkitodellisuudesta vieraantuneita teoreetikoita.

Journalismin pyrkimys laaja-alaisuuteen näkyi tarpeessa rekrytoida sellaisia toimittajia, jotka pystyvät ”tekemään juttua aiheesta kuin aiheesta”. Tohtorien nähtiin olevan tällaisessa tilanteessa ”oman asiantuntemuksensa vankeja” ja avuttomia erikoisosaamisensa ulkopuolella. Vastajat eivät pohjineet sitä mahdollisuutta, että tohtorit pystyisivät laajentamaan asiantuntemuksensa piiriä soveltamalla jo olemassa olevaa tutkimuskompetenssiaan muihin tutkimusalueisiin.

Journalismia hallitsee voimakkaasti liiketaloudellinen näkökulma, joka painottaa mahdollisimman pienillä kustannuksilla ja mahdollisimman nopeasti tapahtuvaa tiedonvälitystä. Perinteisesti ”hitaasti joskin varmasti” - tyyliin toteutetuilla akateemisilla tutkimushankkeilla ei nähty olevan käyttöä toimitustyön arkirytmisissä.

Työelämään rekrytoinnissa oleellisin kysymys on, missä määrin työntantajien hakijoita koskevat näkemykset ja toiveet vastaavat toisiaan. Tutkimuksessa selvitetttiinkin toisaalta toimitusten näkemyksiä tohtoreista ja toisaalta tohtoreita koskevia toiveita, joilla voisi olla myönteistä merkitystä rekrytointitilanteessa. Näkemykset ja toiveet ovat voimakkaimmin yhdenmukaisia tohtorien johtajaominaisuuksien, suunnittelutehtäviin soveltuvuuden ja vastuunkantamiskyvyn kohdalla. Jossain määrin näkemykset ja toiveet ovat ristiriidassa tohtorien neuvottelutilanteisiin soveltuvuuden, tutkimustiedon soveltamiskyvyn ja riskinottohalukkuuden suhteen. Suurimmat erot tohtoreihin liittyvien näkemysten ja toiveiden välillä vallitsevat toimitustyössä tarvittavan laaja-alaisuuden, nopean reagointikyvyn ja yhteistyöhalukkuuden kohdalla.

Suomalaiset tiedotusvälineet eivät pystyisi hyödyntämään tohtoritaustaisia toimittajiaan myöskään mahdollisessa imagolisessa markkinoinnissaan, koska Suomesta puuttuu selkeä laatulehdistö, johon tohtoreita on rekrytoitu esimerkiksi Saksassa ja Sveitsissä. Suomalaiset sanomalehdet ovat järjestään omaksuneet ”täyden palvelun periaatteen” eli sekä asian että viihteen yhdistämisen sisällössään.

Yleisten käsitysten mukaan journalistit tietävät vähän kaikesta, mutta eivät mistään kovin syvällisesti. Vastaavasti tutkijoita pidetään jonkinasteisina “fakki-idiootteina”, joiden ymmärrys ei riitä oman erikoisalan ulkopuolelle.

Tutkijan ja journalistien työlle kuitenkin löytynee useitakin yhtymäkohtia. Niin tutkimuksen kuin ainakin vaativan journalismin tekemisessä kysymys on tarkasteltavan aiheen rajaamisesta, aihealuetta koskevien tietojen analyttisistä, monipuolisesta ja kriittisestä keräämisestä, tietojen välisten yhteyksien ja merkitysten etsimisestä ja tavoitteesta rakentaa ymmärrettävä kuva näin kerätyn aineiston pohjalta. Tutkimuskokemusta omaavalla toimittajalla olisi näin ollen erinomaiset mahdollisuudet kyseenalaistaa asioita ja hahmottaa kokonaisuuksia monipuolisesti, nähdä päivittäisen uutisvirran “läpi” ja nostaa esiin uusia, erilaisia näkökulmia käsiteltävänä olevaan asiaan.

Tutkijakoulutuksen saaneen henkilöstön rekrytointi toimitustyöhön olisi periaatteessa luontevaa, koska perusteiltaan journalismi on selkeästi tiedon kanssa operoivaa toimintaa: tietojen hankkimista, arviointia, analysointia, suhteuttamista, käsittelyä ja esittämistä. Journalistisilla lopputuotoksilla ei yleensä ole olemassa laadullista ylärajaa, vaan lehtijutut sekä radio- ja tv-ohjelmat on aina mahdollista toteuttaa aiempaa paremmin, syvällisemmin ja monipuolisemmin.

Tällaiseen laadulliseen korostamiseen ei välttämättä kuitenkaan aktiivisesti pyritä, koska journalistiset tuotokset ovat joukkoviestinnässä ja viestimissä selkeästi kertakäyttötavaraa. Sanomien kohteena ovat usein laajat “massat”, eikä vastaanottamiselta edellytetä erityisempää paneutumista. Tohtorien nähtiin tottuneen “tiedeliturgiaan”, eivätkä he tämän seurauksena pystyisi vastaamaan ei-akateemisen keskivertoyleisön median käyttöön liittyviin yleisiin tarpeisiin.

Taitoa enemmän kuin tietoa

Rekrytointiperusteiden pohjalta journalismi vaikuttaa olevan olemukseltaan enemmänkin taito- kuin tietolaji. Kysymys on siis valtaosaltaan yksittäisten tietojen – usein tarkoituksenmukaisesta – valinnasta, taidosta kärjistää ja yksinkertaistaa näin valittuja asioita ja pukea ne mahdollisimman laajoja yleisöjä kiinnostavaan ja puhuttelevaan esitysmuotoon. Journalisti on enemmänkin tiedon teknikko, ja hänen suhteensa tietoon ja kerrottaviin asioihin on hyvin käytännöllinen ja ulkokohtainen ja (tavallaan) yleisöä kosiskeleva.

Jos journalistisessa toiminnassa sitä vastoin korostuisivat työn “tiedolliset” piirteet, voitaisiin ajatella, että kysymys olisi tavanomaista syvällisemmästä tietolähteiden pohtimisesta ja etsimisestä ja tietojen kriittisestä analysoimisesta ja vertailemisesta. Journalisti olisi siteeraajan sijasta “uuden” ja tärkeän tiedon alkuperäinen tuottaja. Tässä roolissaan hän selvittäisi asioiden ja ilmiöiden “todellista olemusta” kuten syitä ja rakenteita sen sijaan, että hän askartelisi vain asioiden pintatasolla kertomalla sen, millaisilta ne päällisin puolin näyttävät.

Journalismi osoittautuu näillä perusteilla hyvin paljon käsityöläisammattiksi, jossa käytännön taitojen omaaminen on tärkein arvo. Journalistisen osaamisen ohella rekrytoinnissa haluttiin korostaa työpaikkaa hakevan kykyä sopeutua toimitusympäristöön ja tiimityön edellytyksiin. Monet vastaajat halusivat korostaa omaa intuitioaan ja “näppituntumaansa” toimittajien rekrytoinnissa.

Tohtorien näkeminen toimitustyössä “oudoiksi linnuksi” johtuu ainakin osittain ennakkoluulojen värittämistä mielikuvista. Suomalaisilla toimituksilla on keskimäärin hyvin vähän kokemuksia tohtoreista toimitustyön jäseninä. Täläisissä viestintäyrityksissä työskentelee nykyään toimituksellisissa tai muissa tehtävissä karkeasti arvioituna kolmisenkymmentä tohtoria. Tohtorien määrä myös toimituksissa on kuitenkin selkeässä kasvussa, vaikka se tapahtuukin enemmän jo toimituksissa työskentelevien toimittajien jatkokoulutautumisen kautta kuin ilman journalistista kokemusta olevien tohtorien palkkaamisena.

Heikki Kuutti

*FT, tutkija, Jyväskylän yliopisto
virravapaalla sanomalehti Keskisuomalaisesta*

1 Heikki Kuutti: Media-ala ja tohtorit raportissa Jussi Välimaa (toim.): Tohtori tuli taloon? Tutkimus tohtoreista ja pk-yrityksistä. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto